La *Declaració dels drets de la dona i la ciutadana* i el *Contracte social entre l'home i la dona*

Olympe de Gouges

Marie Gouze (Aubry), coneguda com a Olympe de Gouges, va nàixer a Montalban el 1748. Fou una escriptora –una «philosophe»– que a París aconseguí ser coneguda amb cert èxit per les seues obres. Fou una entusiasta de les idees revolucionàries i lluità per l'emancipació de les dones, que reclamà en la seua Déclaration des droits de la femme et de la citoyenne *(1791). La seua figura, precisament pel fet de ser una dona –més per la seua vida que no pas per la seua obra–, ha estat poc recordada i menys reivindicada fins als darrers temps. Potser opinions com la de Michelet hi van tenir molt de pes.[1] El ben cert, però, és que fou una convençuda defensora de les idees revolucionàries en general, i no sols dels drets de les dones. Només cal veure els seus al·legats i obres teatrals contra l'esclavisme dels negres, pels drets dels orfes, dels aturats, dels pobres, etc.; en definitiva per la democràcia representativa, cosa que la va enfrontar al despotisme del Terror de la Montagne.[2] El 3 de novembre de 1793 fou guillotinada a París per «contrarevolucionària» per haver defensat Lluís XVI i la monarquia constitucional.*

V. O.

A LA REINA[3]

Senyora,

Poc avesada al llenguatge que habitualment es fa servir per adreçar-se als reis, de cap de les maneres no empraré l'adulació dels cortesans per retre-us homenatge amb aquesta singular obra. La meua finalitat, Senyora, és parlar-vos francament; no he esperat l'era de la llibertat per expressar-me així, em vaig mostrar amb la mateixa energia en un temps en què la ceguesa dels dèspotes castigava una audàcia tan noble.

Quan l'Imperi us acusava i us feia responsable de les seues calamitats, en un temps confús i tempestuós, només jo vaig tenir la força de defensar-vos. Mai no vaig acceptar que una princesa, educada al si de les grandeses, tingués tots els vicis de la baixesa.

Sí, Senyora, quan vaig veure la daga alçada sobre vós, vaig fer les meues reflexions sobre la daga i la víctima; però avui que veig que hom observa de prop la multitud d'amotinats subornada, i que és aturada pel temor de les lleis, us diré, Senyora, el que no us hauria dit aleshores.

Si l'estranger porta la violència a França, vós no sou als meus ulls la reina falsament inculpada, la reina digna de consideració, sinó una enemiga implacable dels francesos. Ai! Senyora, penseu que sou mare i esposa; empreu tot el vostre crèdit per fer que tornen els prínceps. Aquest crèdit, aplicat amb tanta prudència, enforteix la corona del pare, la conserva per al fill i us reconcilia l'amor dels francesos. Aquesta digna negociació és l'autèntic deure d'una reina. La intriga, la càbala, els projectes sanguinaris precipitarien la vostra caiguda, si us pogués suposar capaç de semblants intencions.

Que us caracteritze una tan noble ocupació, Senyora, provoca la vostra ambició i fixa les vostres mirades. Afavorir el desenvolupament dels drets de la dona i accelerar-ne els èxits, només correspon a aquella a qui l'atzar ha situat en un lloc eminent. Si fósseu menys instruïda, Senyora, podria témer que els vostres interessos particulars prevalguessen per sobre dels del vostre sexe. Vós estimeu la glòria; penseu, Senyora, que els més grans crims s'immortalitzen igual que les virtuts més grans, però quina reputació més diferent en els annals de la Història! L'una és presa sempre com a exemple, l'altra és abominada eternament per la humanitat.

Mai no es considerarà un crim que treballeu pel restabliment dels costums, per donar al vostre sexe tota la consistència de la qual és susceptible. Desgraciadament per al nou règim, aquesta obra no és pas treball d'un dia. Aquesta revolució no tindrà lloc més que quan totes les dones es convenceran del seu deplorable destí i dels drets que han perdut en la societat. Doneu suport, Senyora, a una causa tan bella, defenseu aquest malaurat sexe i aviat tindreu per a vós una meitat del regne, i almenys un terç de l'altra meitat.

Heus aquí, Senyora, heus aquí per quines gestes us heu de fer conèixer i esmerçar el vostre crèdit. Creieu-me, Senyora, la nostra vida és ben poca cosa, sobretot per a una reina, quan aquesta vida no és embellida per l'amor dels pobles i pels encants eterns de la beneficència.

Sembla cert que els francesos carreguen contra la seua pàtria amb totes les seues forces: per què?, per frívols privilegis, per quimeres. Creieu, Senyora, si jutge pel que sent, que el partit monàrquic es destruirà ell mateix, abandonarà tots els tirans i tots els cors s'aplegaran al voltant de la pàtria per defensar-la.

Heus aquí, Senyora, heus aquí quins són els meus principis. Parlant-vos de la meua pàtria oblide la finalitat d'aquesta dedicatòria. És així com qualsevol bon ciutadà sacrifica la seua glòria, els seus interessos, quan no té per objecte més que els del seu país.

Sóc, amb el més profund respecte, Senyora, la vostra més humil i més fidel servidora.

De Gouges

ELS DRETS DE LA DONA

Home, ets capaç de ser just? És una dona qui et fa la pregunta; almenys no em negaràs aquest dret. Dis-me, qui t'ha atorgat el sobirà imperi d'oprimir les del meu sexe?, la teua força?, el teu talent? Observa el creador en la seua saviesa; examina la natura en tota la seua grandesa, a la qual sembles voler aproximar-te, i dóna'm, si goses, l'exemple d'aquest imperi tirànic.[4]

Retrocedeix fins als animals, consulta els elements, estudia els vegetals, observa finalment tots els canvis de la matèria organitzada i rendeix-te a l'evidència quan te n'oferesc els mitjans; cerca, escorcolla i distingeix, si pots, els sexes en l'organització de la natura. Pertot els trobaràs barrejats, pertot arreu cooperen amb una unió harmoniosa en aquesta obra mestra immortal.

Només l'home s'ha arranjat un principi d'aquesta excepció. Extravagant, cec, inflat de ciències i degenerat en aquest segle de llums i de sagacitat, en la ignorància més crassa, vol manar despòticament sobre un sexe que ha rebut totes les capacitats intel·lectuals, que només pretén gaudir de la Revolució i reclamar els seus drets a la igualtat.

DECLARACIÓ DELS DRETS DE LA DONA I DE LA CIUTADANA

Per a ser decretats per l'Assemblea nacional en les seues darreres sessions o en la propera legislatura.[5]

Preàmbul

Les mares, les filles, les germanes, representants de la nació, demanen ser constituïdes en Assemblea nacional. En considerar que la ignorància, l'oblit i el menyspreu dels drets de

la dona són les úniques causes dels mals públics i de la corrupció dels governs, han resolt exposar en una resolució solemne els drets naturals, inalienables i sagrats de la dona, a fi que aquesta declaració, constantment present per a tots els membres del cos social, els recorde en tot moment els seus drets i els seus deures, a fi que els actes del poder de les dones i els del poder dels homes puguen ser, en tot moment, comparats amb l'objectiu de qualsevol institució política, essent-ne més respectats, a fi que les reclamacions de les ciutadanes, fonamentades des d'aquest moment en principis simples i indiscutibles, orienten sempre al sosteniment de la Constitució, dels bons costums i de la felicitat de tots.

En conseqüència, el sexe superior tant en bellesa com en coratge, en els sofriments maternals, reconeix i declara, en presència i sota els auspicis de l'Ésser suprem, els Drets següents de la dona i de la ciutadana.

Article primer

La dona naix lliure i roman igual a l'home en drets. Les distincions socials no poden fonamentar-se més que en la utilitat comuna.

II

L'objectiu de tota associació política és la conservació dels drets naturals i imprescriptibles de la dona i de l'home. Aquests drets són la llibertat, la propietat, la seguretat i, sobretot, la resistència a l'opressió.

III

El principi de tota sobirania resideix essencialment en la nació, que no és més que la reunió de la dona i de l'home: cap cos, cap individu, no pot exercir cap autoritat que no emane expressament d'ells.

IV

La llibertat i la justícia consisteixen a retornar tot allò que pertany a altri; així, l'exercici dels drets naturals de la dona no té més límits que la tirania perpètua que li oposa l'home; aquests límits han de ser reformats per les lleis de la natura i de la raó.

V

Les lleis de la natura i de la raó prohibeixen totes les accions nocives per a la societat; tot el que no és prohibit per aquestes lleis, assenyades i divines, no pot ésser impedit, i ningú no pot ser obligat a fer allò que no ordenen.

VI

La llei ha de ser l'expressió de la voluntat general; totes les ciutadanes i ciutadans han de participar en la seua elaboració personalment o mitjançant els seus representants. Ha de ser la mateixa per a tothom; totes les ciutadanes i tots els ciutadans, essent igual als

seus ulls, han de ser igualment admissibles a totes les dignitats, places i càrrecs públics, d'acord amb les seues capacitats i sense altres distincions que les de les seues virtuts i les seues aptituds.

VII

Cap dona no n'és eximida; és acusada, detinguda i empresonada en els casos determinats per la llei; les dones obeeixen com els homes aquesta llei rigorosa.

VIII

La llei no ha d'establir més que penes estrictament i evidentment necessàries, i ningú no pot ésser castigat més que en virtut d'una llei establerta i promulgada anteriorment al delicte i legalment aplicada a les dones.

IX

Sobre tota dona que haja estat declarada culpable serà exercit tot el rigor de la llei.

X

Ningú no ha de ser molestat per les seues opinions fins i tot fonamentals; si la dona té el dret de pujar al cadafal, ha de tenir igualment el dret de pujar a la tribuna, sempre que les seues manifestacions no alteren l'ordre públic establert per la llei.

XI

La lliure comunicació dels pensaments i de les opinions és un dels drets més preuats de la dona, ja que aquesta llibertat assegura la legitimitat dels pares envers els fills. Qualsevol ciutadana pot, doncs, dir lliurement: sóc mare d'un fill que us pertany, sense que un prejudici bàrbar la force a dissimular la veritat; a excepció de respondre per l'abús d'aquesta llibertat en els casos determinats per la llei.

XII

La garantia dels drets de la dona i de la ciutadana implica una major utilitat; aquesta garantia ha de ser instituïda per a l'avantatge de tots, i no per a l'ús particular d'aquelles a qui és confiada.

XIII

Per al manteniment del poder públic i per a les despeses d'administració, les contribucions de la dona i de l'home són iguals; ella pren part en totes les feines comunes, en totes les tasques penoses; ha de tenir, doncs, la mateixa part en la distribució de places, de llocs de treball, de càrregues, de dignitats i d'activitats.

XIV

Les ciutadanes i els ciutadans tenen el dret de comprovar per ells mateixos o mitjançant els seus representants la necessitat de la contribució pública. Les ciutadanes no poden adherir-s'hi si no és amb l'admissió d'un repartiment igual, no només en la riquesa, sinó també en l'administració pública, i de determinar la quota, la base, la recaptació i la durada de l'impost.

XV

La massa de les dones unida a la dels homes per a la contribució té el dret de demanar comptes de la seua administració a qualsevol agent públic.

XVI

Tota societat en la qual la garantia dels drets no està assegurada, ni la separació dels poders determinada, no té cap constitució; la constitució és nul·la si la majoria dels individus que conformen la nació no ha cooperat en la seua redacció.

XVII

Les propietats pertanyen a tots els sexes junts o separats; són per a cadascun un dret inviolable i sagrat; ningú no pot ser-ne privat com a vertader patrimoni de la natura, si no és que la necessitat pública, legalment constatada, ho exigeix evidentment i sota la condició d'una justa i prèvia indemnització.

Postàmbul

Dona, desperta't; l'alarma de la raó es fa sentir a tot l'univers; reconeix els teus drets. El puixant imperi de la natura ja no està envoltat de prejudicis, de fanatisme, de superstició i de mentides. La torxa de la veritat ha dissipat tots els núvols de la niciesa i de la usurpació. L'home esclau ha multiplicat les seues forces i ha necessitat recórrer a les teues per trencar les seues cadenes. Esdevingut lliure, s'ha tornat injust envers la seua companya. Oh, dones!, dones, quan deixareu de ser cegues? Quins són els avantatges que heu recollit de la Revolució? Un menyspreu més marcat, un desdeny més assenyalat. Al llarg dels segles de corrupció no heu excel·lit més que sobre la feblesa dels homes. El vostre imperi és destruït; què us resta, doncs? La convicció de les injustícies de l'home. La reclamació del vostre patrimoni, fonamentat sobre els savis decrets de la natura; què hauríeu de témer d'una empresa tan noble?; les bones paraules del legislador de les bodes de Canà? Temeu els nostres legisladors francesos, correctors d'aquesta moral llargament enganxada a les branques de la política, però que és fora de lloc, quan us repeteixen: dones, què hi ha de comú entre vosaltres i nosaltres? Tot, hauríeu de respondre. Si ells s'obstinen, en la seua feblesa, a posar aquesta inconseqüència en contradicció amb els seus principis, oposeu coratjosament la força de la raó a les vanes pretensions de superioritat; uniu-vos sota els estendards de la filosofia; desplegueu tota l'energia del vostre caràcter i aviat veureu aquests orgullosos, els nostres servils adoradors,

arrossegant-se als vostres peus, però orgullosos de compartir amb vosaltres els tresors de l'Ésser suprem. Siguen quines siguen les barreres que se us oposen, forma part del vostre poder derrocar-les; només heu de voler-ho. Passem ara a l'espantós quadre dins del qual heu estat en la societat, i ja que en aquest moment hom demana una educació nacional, vegem si els nostres savis legisladors pensaran assenyadament sobre l'educació de les dones.

Les dones han causat més mal que no pas bé. El constrenyiment i la dissimulació han estat la seua recompensa. Allò que la força els havia arrabassat, l'astúcia els ho ha retornat; han recorregut a tots els recursos dels seus encants i no se'ls resistia ni el més irreprotxable. El verí i l'espasa li restaven sotmesos; menarien tant al crim com a la virtut. El govern francès ha depès durant segles, sobretot, de l'administració nocturna de les dones; la cambra no tenia cap secret per a la seua indiscreció; ambaixada, comandament, ministeri, presidència, pontificat,[6] cardenalat, en fi tot allò que caracteritza la niciesa dels homes, profà i sagrat, tot ha estat sotmès a la cobdícia i a l'ambició d'aquest sexe antany menyspreable i respectat, i després de la Revolució respectable i menyspreat.

Quantes observacions podria fer en aquesta mena d'antítesi, si no fos perquè no dispose més que d'un moment per a fer-les; però aquest moment pararà esment en la més llunyana posteritat. Sota l'Antic Règim tot era pervers, tot era il·lícit, però no es podia percebre la millora de les coses en la substància mateixa dels vicis? Una dona només necessitava ser bella o amable; quan posseïa aquests dos avantatges veia cent fortunes als seus peus. Si no se n'aprofitava pas és que tenia un caràcter llunàtic o una manera de pensar poc comuna que la menava al menyspreu de les riqueses; aleshores no era considerada més que com un mal cap. La més indecent es feia respectar amb or. El comerç de dones era una mena d'indústria reconeguda de primera categoria que d'ara endavant ja no tindrà crèdit. Si encara se li'n donés, la Revolució estaria perduda, i sota noves relacions seríem corromputs eternament, mentre la raó pogués dissimular que qualsevol altre camí vers la fortuna és vedat a la dona comprada per l'home, com ho és l'esclava a les costes d'Àfrica. La diferència és gran, ja ho sé. L'esclava apel·la a l'amo, però si l'amo li concedeix la llibertat sense indemnització, i a una edat en què l'esclava ha perdut tots els seus encants, què serà d'aquesta desafortunada? La joguina del menyspreu a qui fins i tot se li tanquen les portes de la beneficència. Diuen que és pobra i vella perquè no ha sabut fer fortuna? Vénen al cap d'altres exemples encara més colpidors. Una jove sense experiència seduïda per un home a qui estima, abandonarà la família per seguir-lo; l'ingrat la deixarà al cap d'uns anys i, com més haurà envellit amb ell, més inhumana serà la seua infidelitat. Si té fills, l'abandonarà igualment. Si és ric, es creurà dispensat de compartir la seua fortuna amb les seues nobles víctimes. Si cap compromís el lliga als seus deures, en violarà el compliment esperant-ho tot de les lleis. Si és casat, qualsevol altre compromís perd els seus drets. Quines lleis cal instaurar, doncs, per a extirpar el vici d'arrel? La del repartiment de les fortunes entre els homes i les dones, i la de l'administració pública. S'entén fàcilment que la nascuda d'una família rica guanya molt amb el repartiment igualitari de l'herència. La nascuda d'una pobra, però, amb mèrit i virtuts, quina part en traurà? La pobresa i l'oprobi. Si no excel·leix justament en música o

en pintura, no pot ser admesa en cap funció pública quan podria tenir-ne tota la capacitat. No vull donar més que una primera idea dels fets; l'aprofundiré en la nova edició de les meues obres polítiques completes que em propose oferir al públic d'ací a pocs dies, amb anotacions.

Reprenc el meu text referit als costums. El matrimoni és la tomba de la confiança i de l'amor. La dona casada pot donar impunement bastards al seu marit, i la fortuna que no els pertany pas. La que no ho està només té un dret feble: les lleis antigues i inhumanes li negaven aquest dret envers el nom i els béns del pare per als seus fills i no s'han promulgat noves lleis sobre aquest tema. Si el fet d'intentar donar al meu sexe una consistència honorable i justa és considerat ara com ara una paradoxa per la meua part, i un tempteig d'allò impossible, deixe als homes de l'avenir la glòria de tractar sobre aquesta qüestió. Mentrestant, però, pot ser preparada per a l'educació nacional, per a la renovació dels costums i per als compromisos conjugals.

FORMA DE CONTRACTE SOCIAL DE L'HOME I DE LA DONA

Nosaltres N i N, animats per la nostra pròpia voluntat, ens unim per tota la vida i mentre duren els nostres sentiments mutus amb les següents condicions:[7] convenim i volem posar en comú les nostres fortunes reservant-nos, no obstant això, el dret de separar-les en favor dels nostres fills i dels que poguéssem tenir com a fruit d'una relació particular, reconeixent mútuament que el nostre patrimoni pertany directament als nostres fills, siga quin siga el llit del qual sortissen, i que tots indistintament tenen el dret de portar el cognom dels pares i de les mares que els han reconegut, i ens imposem subscriure la llei que castiga abjurar de la pròpia sang. Així mateix, ens obliguem, en cas de separació, a fer la partició de la nostra fortuna reservant la part dels nostres fills establerta per la llei; i en el cas d'unió perfecta, aquell que morís renunciaria a la meitat de les seues propietats a favor dels seus fills; i si un morís sense fills, el supervivent heretaria per dret, si no és que el moribund ha disposat de la meitat del bé comú a favor de qui jutge oportú.

Vet aquí, si fa no fa, la fórmula de l'acta conjugal que propose que siga aplicada. A la lectura d'aquest estrany escrit veig alçar-se en contra meua els hipòcrites, les beguines, el clergat i tot el seguici infernal. Però quants mitjans morals posarà a l'abast dels savis per atènyer la perfectibilitat d'un govern afortunat! Exposaré en poques paraules la prova física. El ric epicuri sense fills troba força bé anar a casa del veí pobre per augmentar la seua família. Quan hi haurà una llei que permeta a la dona del pobre fer que el ric adopte els seus fills, els lligams socials seran més estrets i els costums més depurats. Potser aquesta llei garantirà el bé de la comunitat i aturarà el desordre que condueix tantes víctimes als hospicis de l'oprobi, de la infàmia i de la degradació dels principis humans, on des de fa tant de temps gemegueja la natura. Que els detractors de la sana filosofia cessen, doncs, d'exclamar-se contra els costums primitius, o que vagen a perdre's en la font dels seus passatges.[8]

Encara voldria una llei que fos avantatjosa per a les viudes i les noies enganyades per les falses promeses de l'home al qual s'haguessen unit; voldria, dic, que aquesta llei forcés l'inconstant a mantenir els seus compromisos o a una indemnització proporcional a la seua fortuna. És més, voldria que aquesta llei fos rigorosa amb les dones, si més no amb aquelles que tinguessen l'atreviment de recórrer a una llei que elles mateixes haguessen infringit pel seu mal comportament, si hagués estat provat. Voldria, així mateix, com vaig exposar el 1788 en *Le bonheur primitif de l'homme*, que les prostitutes fossen situades en determinats districtes. No són pas les prostitutes les que més contribueixen a la depravació dels costums, sinó les dones de la societat. Renovant les darreres es modifiquen les primeres. Aquesta cadena d'unió fraternal provocarà en primer lloc desordre, però com a conseqüència acabarà produint una unió perfecta.

Propose una solució invencible per elevar l'ànima de les dones; es tracta de fer-les prendre part en totes les ocupacions de l'home. Si l'home s'obstina a trobar infranquejable aquest mitjà, que compartesca la seua fortuna amb la dona, no al seu caprici sinó d'acord amb la saviesa de les lleis. El prejudici sucumbeix, els costums es purifiquen i la natura recupera tots els seus drets. Afegiu-hi el matrimoni dels capellans i el rei refermat en la seua trona, i el govern francès mai no sucumbiria.

Era força necessari que digués alguns mots sobre les inquietuds que es diu que causa el decret a favor dels homes de color a les nostres illes.[9] És ací on la natura s'estremeix d'horror, on la raó i la humanitat encara no han commogut les ànimes insensibles, on, especialment, la divisió i la discòrdia turmenten els seus habitants. No és difícil endevinar qui són els instigadors d'aquestes agitacions incendiàries, n'hi ha fins i tot al si mateix de l'Assemblea nacional; a Europa encenen el foc que ha d'inflamar Amèrica. Els colons pretenen regnar com a dèspotes sobre uns homes dels quals són els pares i els germans i, en desconèixer els drets de la natura, en persegueixen l'origen fins a la més petita barreja de color en la sang. Aquests colons inhumans diuen: la nostra sang circula per les seues venes, però la vessarem tota si cal per saciar la nostra cobdícia o la nostra cega ambició. És en aquests escenaris, els més propers a la natura, on el pare ignora el fill, i sord als crits de la sang ofega tots els seus encants. Què es pot esperar de la resistència que se li oposa? Constrènyer-la amb violència és convertir-la en terrible, mantenir-la encara amb els grillons és encaminar totes les calamitats vers Amèrica. Una mà divina sembla propagar pertot arreu el patrimoni de l'home, *la llibertat*. Només la llei té el dret de reprimir aquesta llibertat si degenera en llibertinatge, però ha de ser igual per a tots, la que per damunt de tot ha de delimitar l'Assemblea nacional en el seu decret, dictat per la prudència i la justícia. Si pogués actuar de la mateixa manera per a l'Estat de França i retre's tan curosa envers els nous abusos com ho va ser envers els antics que esdevenen cada dia més espantosos! Segons la meua opinió, només caldria reconciliar el poder executiu amb el poder legislatiu ja que em sembla que l'un ho és tot i l'altre no és res, d'on potser naixerà, desgraciadament, la ruïna de l'Imperi francès. Considere aquests dos poders com l'home i la dona que s'haurien d'unir, però iguals en la força i en la virtut, per constituir una bona parella.[10]

És ben cert, doncs, que cap individu no pot escapar a la seua sort, com he pogut constatar avui mateix. Havia decidit fermament no permetre'm en aquest document el menor mot graciós, però la sort ha decidit altrament; vet ací el fet: l'economia mai no és defensada, especialment en aquest temps de misèria. Jo visc a pagès. Aquest matí a les vuit he eixit d'Auteuil[11] i m'he encaminat vers la carretera que porta de París a Versalles, on es troben sovint aqueixos famosos cafès populars que apleguen els vianants sense gaire despesa. Sens dubte una mala estrella em perseguia des del matí. Arribe a l'extrem que ni tan sols puc amb el trist cofret[12] aristocràtic. Descanse en els esglaons d'aquest edifici insolent que recelava dels viatjants. Toquen les nou i continue el meu camí; a les meues mirades se m'ofereix un carruatge, hi prenc seient i arribe a les nou i quart, marcades en dos rellotges diferents, al Pont-Royal.[13] Agafe el cofret i córrec a casa del meu impressor, al carrer de Christine,[14] ja que tan matí no puc venir més que ací; havent corregit les proves sempre em resta alguna cosa per fer si les pàgines no són pas ben tallades i reomplertes. Hi estic, si fa no fa, vint minuts, i fatigada del camí, de la composició i de la impressió em propose d'anar a prendre un bany al barri del Temple on anava a dinar.[15] Arribe quan són les onze menys quart en el rellotge de paret del bany, per la qual cosa li devia al cotxer una hora i mitja, però per no haver de discutir li oferesc 48 sols; ell, com de costum, exigeix més, fa fressa. M'obstine a no donar-li més del que és degut, ja que la persona equitativa s'estima més ser generosa que no pas ingènua. L'amenace amb la llei i em diu que ell se'n riu i que li pagaré dues hores. Anem a casa d'un jutge de pau que tinc la generositat de no esmentar pas, ja que l'acte autoritari que s'ha permès cometre amb mi mereix una denúncia formal. Ignora sens dubte que la dona que reclama la seua justícia era l'autora de tanta generositat i equitat. Sense tenir en compte les meues raons em condemna despietadament a pagar al cotxer el que demana. Coneixent la llei millor que no pas ell, li dic: «senyor, em negue, i us demane que pareu esment en el fet que no sou pas un nouvingut en el vostre càrrec». Aleshores, aquest home o, millor dit, aquest forassenyat s'enfurisma, m'amenaça amb la força si no pague a l'instant, o amb el fet de retenir-me tota la jornada a la seua oficina. Li demane que em conduesca al tribunal de departament o a l'ajuntament per queixar-me del seu autoritarisme. El seriós magistrat, amb un redingot polsós i fastigós com la seua conversació, m'ha dit amb plasenteria: «aquest assumpte arribarà sens dubte a l'Assemblea nacional?» «Bé podria ser», li dic jo. I marxe mig furiosa mig enriallada de la perspicàcia d'aquest modern Bride-Oison,[16] tot dient: «aquesta és la mena d'home que ha de condemnar un poble instruït!» No vull res més. Incidents semblants arriben indistintament tant als bons com als mals patriotes. Hi ha un crit unànime sobre els desordres de les seccions i dels tribunals. La justícia no es pronuncia pas, la llei és menyspreada i la policia s'acostuma, Déu sap com. No es poden trobar els cotxers als qui s'ha confiat els efectes, canvien les matrícules al seu caprici i moltes persones, com ara jo, pateixen pèrdues considerables als carruatges. Sota l'Antic Règim, fos quin fos el robatori, es trobava la pista de les pèrdues fent una crida nominal als cotxers i amb la inspecció minuciosa de les matrícules. En una paraula, hi havia tota la seguretat. Què fan aquests jutges de pau?, què fan aquests comissaris, aquests inspectors del nou règim? Res més que estupideses i privilegis. L'Assemblea nacional ha de fixar l'atenció en aquesta partida que afecta a tot l'ordre social.

PS. Aquesta obra fou composta en pocs dies, tot i que se n'ha retardat la impressió. En el moment en què el Sr. Talleyrand,[17] el nom del qual serà sempre estimat per la posteritat, lliurarà el seu text sobre els principis de l'educació nacional, aquesta producció es trobarà ja en premsa. Seré feliç si coincidesc amb els punts de vista d'aquest orador! Tanmateix, no me'n puc estar d'aturar la premsa i mostrar la joia que ha sentit el meu cor amb la notícia que el rei acabava d'acceptar la Constitució i que l'Assemblea nacional –la qual honore actualment, sense exceptuar mossèn Maury[18] i La Fayette,[19] que és un déu– havia proclamat per unanimitat una amnistia general. Divina providència, fes que aquesta joia pública no siga només una falsa il·lusió! Torna'ns en unió tots els nostres fugitius i que jo puga amb un poble apassionat sobrevolar al seu pas, i en aquest dia solemne retre tots homenatge a la teua força. ❐

14 de setembre del 1791
Traducció i notes de Vicent Olmos

1. En la seua obra *Les femmes de la Révolution* (París, Adolphe Delahays, Libraire-éditeur, 1954), afirmava que Olympe de Gouges havia estat «le jouet de sa mobile sensibilité». El 1988, l'Editorial Carrère de París va reeditar el llibre de Michelet presentat i comentat per Françoise Giroud que val la pena consultar en aquest sentit. De fet, no fou fins a 1989 que la seua biografia i la seua obra foren justament i intensament estudiades (vegeu Olivier Blanc, *Olympe de Gouges, une femme de libertés*, París, Syros).
2. Vegeu el pròleg de Michèle Sarde al llibre de Sophie Mousset, *Olympe de Gouges et les droits de la femme*, París, Le félin, 2003. Darrerament s'ha editat totalment o fragmentàriament la seua *Déclaration*... Vegeu, per exemple, a més del llibre citat de Sophie Mousset, els treballs de Benoîte Groult, *Œuvres d'Olympe de Gouges*, París, Mercure de France, 1986; Paul Noack, *Olympe de Gouges, courtisane et militante des droits de la femme, 1748-1793*, París, Éditions de Fallois, 1993; Joan Wallach Scott, *La citoyenne paradoxale. Les féministes françaises et les droits de l'homme, «À quoi peut servir l'imagination: Olympe de Gouges et la Révolution française»*, París, Albin Michel, 1998 (trad. de l'anglès, Harvard University Press, Cambridge, Mas., 1996); o el col·loqui dirigit per Shanon Hartigan, Réa McKay i Marie-Thérèse Seguin, *Femmes et pouvoir, réflexions autour d'Olympe de Gouges*, París, Éditions d'Arcadie, 1995. També les Éditions Mille et une nuits (París, 2006) ha editat la *Déclaration des droits de la femme et de la citoyenne suivi de Préface pour les dames ou Le portrait des femmes*, amb un epíleg d'Olivier Fonvieille. La Institució Alfons el Magnànim de València ha editat *Escritos políticos*, d'Olympia de Gouges, a càrrec d'Oliva Blanco, que també en fa un pròleg. Anna Aguado ha analitzat com Olympe de Gouges articula tots els elements dispersos anteriors sobre els drets de la dona que ja eren presents als Cahiers de Doléances; vegeu Anna Aguado, «Ciudadanía, mujeres y democracia», *Historia Constitucional* (revista electrònica), 6 (2005), pp. 11-28 *(http://hc.rediris.es/06/index.html*). La relació d'obres de Gouges es pot trobar en molts dels llibres citats. Vegeu, per exemple, el de Sophie Mousset, *Olympe de Gouges...*, *op. cit.*, pp. 131-134, o la pàgina web de la Bibliotheca Augustana, <*http://www.fh-augsburg.de/~harsch/gallica/Chronologie/18siecle/DeGouges/gou_intr.html*>.
3. Maria Antonieta d'Àustria-Lorena (Viena, 1755-París, 1793). Filla de l'emperador Francesc I i de la influent emperadriu Maria Teresa d'Àustria que regnava a Viena. El 1770, amb només quinze anys, una vegada reconciliats el regne de França i l'Imperi austrohongarès, es casà amb el delfí de França, el futur Lluís XVI, que en tenia setze. Fou molt impopular per la seua frivolitat i l'afecció per la intriga política (unes «arts» que, certament, també eren menys criticades quan les practicaven els homes). Influí en el rei envers una política de resistència enfront dels revolucionaris. Fou empresonada juntament amb el monarca i lliurada a la guillotina.
4. Al meu parer, de París al Perú, del Japó a Roma, el més estult animal és l'home. (Nota de l'autora).
5. A la *Declaració dels drets de la dona i de la ciutadana* (1791), Olympe de Gouges segueix la redacció, fil per randa, de la *Declaració dels drets de l'home i del ciutadà*, aprovats el 1789 per l'Assemblea nacional. Una valoració, article per article, amb la comparació d'ambdós textos, era Sophie Mousset, *Olympe de Gouges...*, *op. cit.*, pp. 84-99. El ben cert és

que el text de Gouges resulta sorprenent per la seua «modernitat», alhora que aporta una visió de gènere de la qual el primer estava absolutament mancat. De fet, com diu Sophie Mousset, *op. cit.*, p. 86, caldrà esperar el *Complément à la Déclaration des droits de l'homme*, redactats per la Lliga dels drets de l'home i dels ciutadans, el 1936, a l'època del Front Popular, per tenir un text que considere els drets femenins molt semblantment a com ho va fer Olympe de Gouges.

6. El senyor de Bernis, segons la senyora de Pompadour. (Nota de l'autora)
7. L'autora també es mostrà partidària del divorci. Vegeu, Olympe de Gouges, *La necessité du divorce*, *Œuvres complètes*, vol. I, *Théâtre*, Montalban, Cocagne, 1993, p. 232.
8. Troba la font a l'Antic Testament. Efectivament, Abraham va tenir fills legítims d'Agar, que era la serventa de la seua esposa Sara: «també del fill de la criada en faré una gran nació, perquè és descendència teva», *Gènesi*, 21:9-21.
9. El 1788, Olympe de Gouges va escriure també, d'acord amb l'esperit revolucionari, unes *Reflexions sur les hommes nègres*, on propugnà l'abolició de l'esclavatge. De fet la Convenció no aprovà el Decret d'abolició fins al 16 plujós de l'any II (4-II-1794). El 1802, Napoleó va restablir el tràfic i l'esclavatge. El 1815 es va programar novament l'abolició com a conseqüència de les pressions dels països europeus i dels acords presos pel Congrés de Viena. Finalment, a les colònies franceses, la mesura es féu efectiva el 27 d'abril de 1848. A Espanya l'esclavatge no fou abolit definitivament fins al 7 d'octubre de 1886, amb posterioritat d'un llarg procés que s'inicià després de la Revolució de 1868 (la Gloriosa), durant el regnat d'Amadeu de Savoia, quan es va discutir la llei sobre l'abolició de l'esclavatge a Puerto Rico, la qual fou aprovada, finalment, durant la Segona República.
10. Vegeu Olympe de Gouges, *Écrits politiques, 1788-1791*, París, Côté femmes, 1993, vol. I, pp. 204-215.
11. Situat en el camí que portava del Louvre a Versalles. Passava a tocar de Sèvres. Una vegada depassada la plana de Boulogne i després de la giragonsa que fa el riu, els carruatges prenien el pont per passar l'illa Dauphine.
12. A l'original «sapin» («avet»). A l'època servia també per a designar una mena d'utensili amb tapa, de forma i dimensions variables, destinat a contenir diferents coses i que bé es podia portar a sobre o bé transportar fàcilment. Vegeu *s.v.* «boîte de sapin». *Dictionnaire de l'Académie française*, setena edició, 1877.
13. Pont de pedra de cinc arcs construït entre 1685 i 1689, durant el regnat de Lluís XIV (d'ací el seu nom). Durant molt de temps fou l'únic pont sobre aquesta part del Sena, riu avall del pont Neuf.
14. Carrer bastit el 1607 a l'època del naixement de Cristina de França (1606-1663), la segona filla d'Enric I i Maria de Mèdici, de qui pren el nom. Va del número 12 del carrer dels Grands Augustins fins al 33 de la Rue Dauphine. Segurament es refereix a la Imprimerie de Pillet, que estava situada al número 5 del carrer. La impremta estigué molts anys en funcionament, passant de pares a fills. El 1823, dels seus tallers sortia la *Gazette de France*. En aquest mateix carrer, el 1788, el llibreter Jean-François Quillau fou el primer que va obrir, amb gran èxit de públic, una cambra literària on es reunien els lectors. Paul Dupont, *Histoire de l'imprimerie*, París, Édouard Rouveyre, 1853, 2 vols. N'hi ha una edició de 1988, París, L'Harmattan, 1148 pp.
15. Aquest era un districte conegut pels seus banys i llocs d'oci, com ara restaurants, llocs de passeig, etc. Vegeu Octave Uzanne, *Les moeurs secrètes du XVIII siècle*, Quantin, París, 1883.
16. D'«oison bridé». Ho podríem traduir per «embridapardals». Es diu d'una persona nècia i ximple a qui es fa creure qualsevol cosa. *Dictionnaire de l'Académie française*, setena edició, 1877.
17. Charles Maurice de Talleyrand-Périgord (París, 1754-1838). Bisbe d'Autun (1788) i diputat del clergat als Estats generals on, el 1789, féu aprovar la confiscació dels béns de l'Església. El 1797 fou nomenat ministre d'Afers Estrangers, col·laborà en el govern de Napoleó, amb qui, finalment, es va enemistar. El 1814 féu votar al Senat la proclamació de Lluís XVIII.
18. Jean Siffrein Maury (Valreás, 1746-París, 1817). Escrivà i predicador. Va obtenir un curat i una cadira a l'Acadèmia francesa. Diputat del clergat als Estats generals, fou un dels més ardents defensors de les prerrogatives reials. Quan es va dissoldre l'Assemblea constituent va haver de fugir. Es va unir a Napoleó després de la seua coronació, fou ennoblit, nomenat cardenal i posat al capdavant de la diòcesi de París.
19. Marie Joseph Paul Yves Roch Gilbert Motier, marquès de La Fayette (Chavaniac, 1757, París, 1834). Membre de la vella noblesa, liberal i francmaçó. General des de 1777, donà suport als insurrectes en la Guerra d'Independència nord-americana, la qual cosa li valgué una gran popularitat a tot França. Fou diputat de la noblesa als Estats generals i partidari d'una monarquia constitucional. El 1792 fou nomenat comandant de l'Exèrcit del Nord, càrrec que va ocupar fins a les manifestacions de les Tulleries del mateix any. Fugí a Àustria, on estigué detingut fins a 1800. Durant l'Imperi no ocupà cap càrrec oficial, però fou delegat durant els Cent dies i va votar en contra de Napoleó. Així mateix, fou diputat i cap de l'oposició liberal durant la Restauració i un dels que donà suport a la monarquia.